

Porozumění a zlepšení udržitelnosti
agroekologických zemědělských
systémů v EU

Průběh řešení a výstupy projektu UNISECO

Případová studie v ČR

Andrea Hrabalová, Bioinstitut, o.p.s.

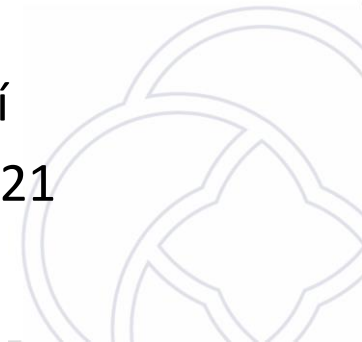

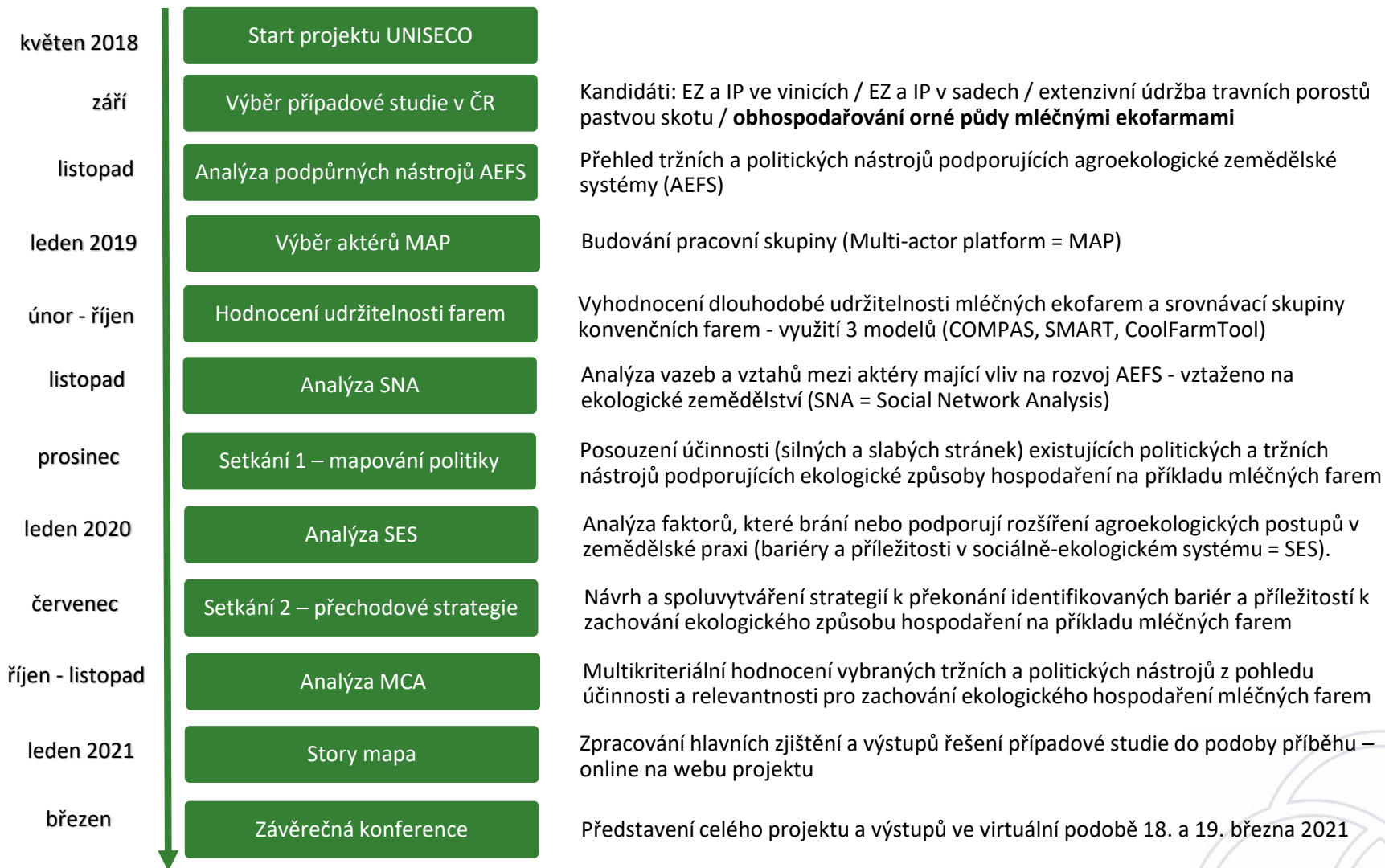
This project has received funding from the European Union's
Horizon 2020 research and innovation programme under
grant agreement N° 773901.

- Vyvinout inovativní přístupy ke zlepšení porozumění sociálně-ekonomickým a politickým překážkám a příležitostem dalšího rozvoje a provádění agroekologických postupů v zemědělských systémech EU.
 - *posoudit udržitelnost AEFS,*
 - *identifikovat bariéry,*
 - *navrhnout přechodové strategie,*
 - *doporučit inovativní tržní a politické nástroje,*
 - *budovat kapacity zapojením více aktérů.*
- Tým 18 organizací z 16 zemí
- Tříletý projekt 5/2018-4/2021

Jak udržet dobrou praxi hospodaření na orné půdě u ekologických podniků s chovem dojníc v regionu Vysočina při současném zajištění jejich ekonomické životaschopnosti.

- **posoudit udržitelnost** mléčných farem v různých fázích přechodu k agroekologii,
- **identifikovat faktory**, které brání nebo podporují konverzi a setrvání v ekologickém zemědělství (EZ),
- **navrhnout strategie** k překonání identifikovaných bariér pro zachování EZ na mléčných farmách,
- **doporučit** politické a tržní **nástroje** (stávající a inovativní) mající potenciál podpořit navržené strategie a provádění agroekologických postupů v praxi,
- **budovat capacity** zapojením více aktérů z různých oborů skrze konzultace, setkání...

nízké zastoupením
ekologického zemědělství
(6% z.p. a 3% orné půdy),
EZ od 2010 stagnuje

téměř polovinu rozlohy
kraje tvoří orná půda

druhý erozně
nejohroženější kraj

z celkových 450 mléčných
farem do EZ vstoupilo 14

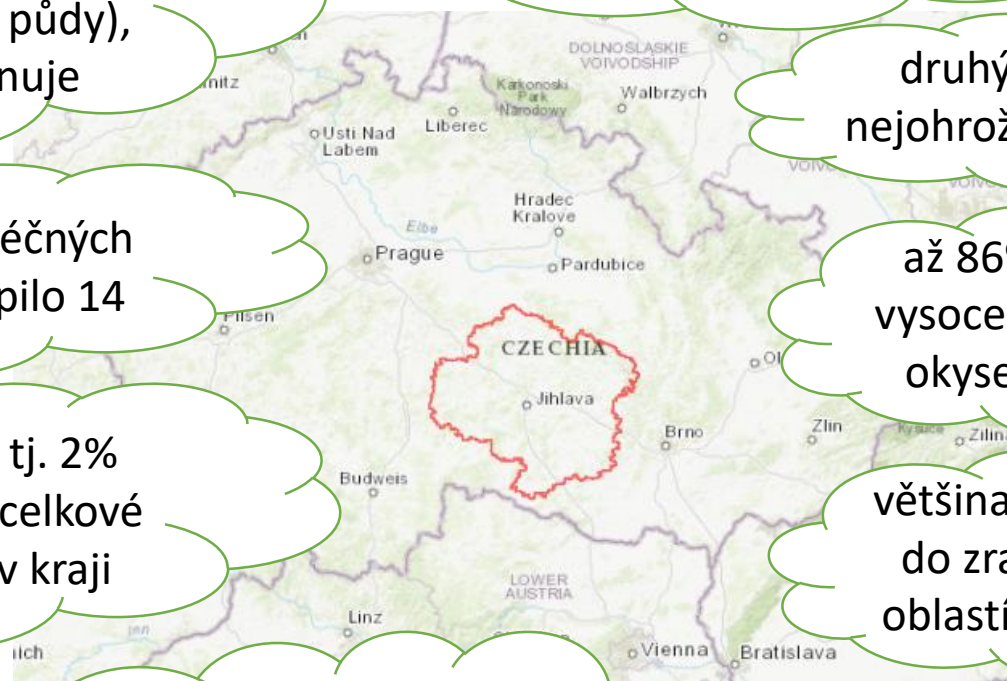
až 86% půd je
vysoce ohroženo
okyselováním

1500 dojnic v EZ, tj. 2%
všech dojnic a 1% celkové
produkce mléka v kraji

většina půd spadá
do zranitelných
oblastí dusičnany

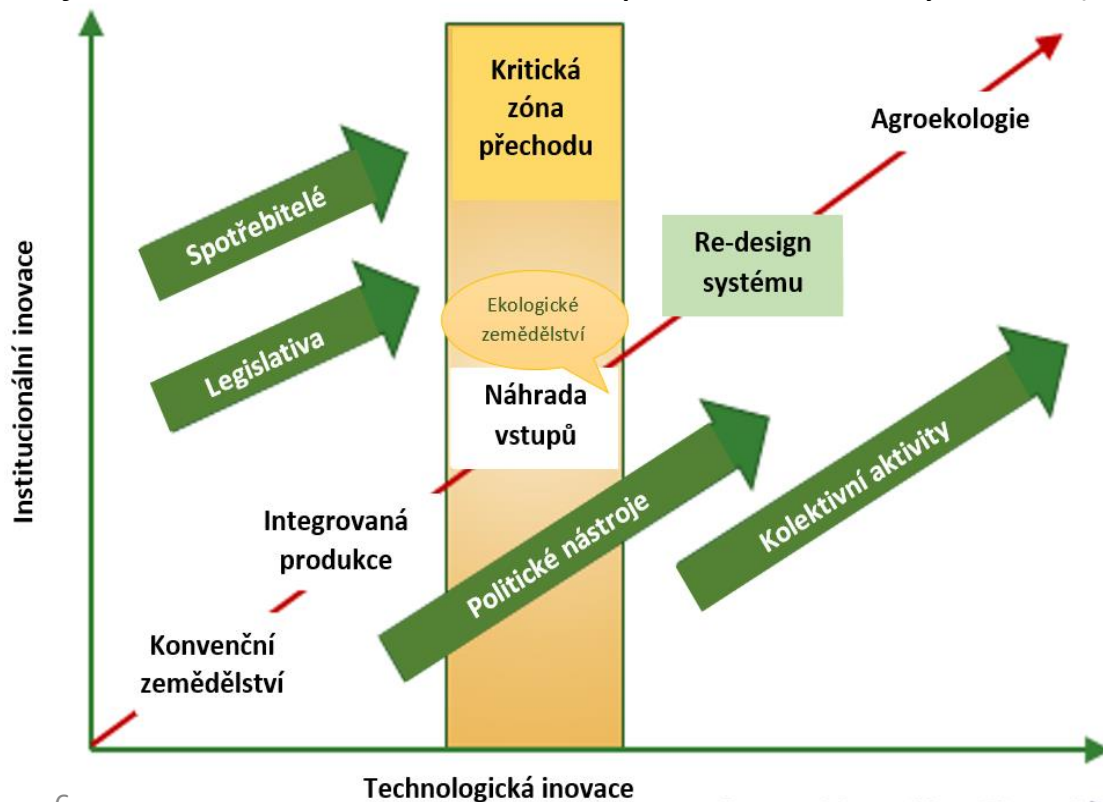
vznik družstva České
biomléko v roce 2012:
30 ekofarem, 14 mil.
litrů biomléka a 50 %
produkce biomléka ČR

pětina orné půdy
je v ochranných
pásmech vod

Udržitelné zemědělství představuje systém, jež je environmentálně šetrný, ekonomicky životaschopný, sociálně přijatelný a odpovědně řízený (4 pilíře udržitelnosti). *Předpokládá efektivní využívání vstupů, ochranu a zlepšování přírodních zdrojů, ochranu a zlepšení života na venkově a odpovědné a účinné řízení.*

Znamená přechod konvenčního zemědělství k agroekologii. Ta uplatňuje šetrné praktiky nejen v zemědělství, ale celém potravinovém systému (z farmy až po spotřebitele).

Přechod mohou usnadnit:

- podpůrné politiky (dotace)
- restriktivní legislativní omezení
- poptávka trhu
- kolektivní akce

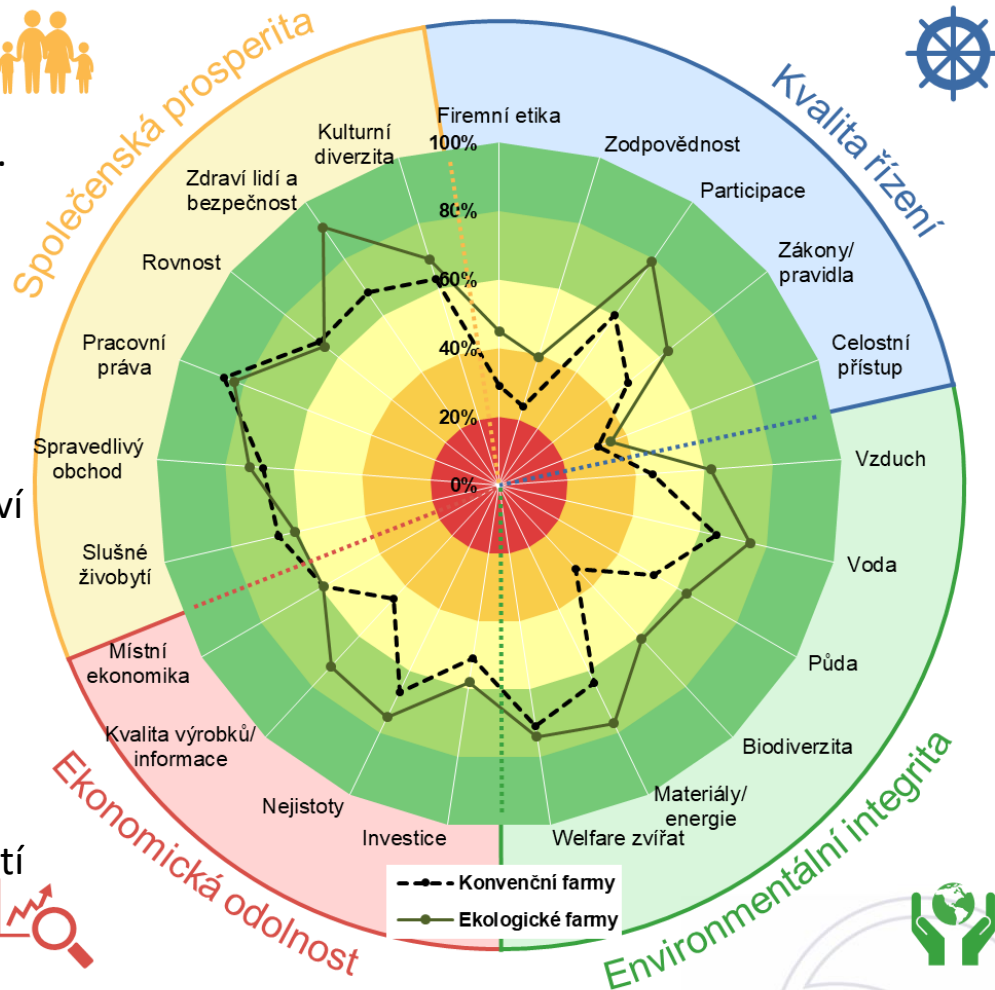
Environmentální cíle naplňují ekofarmy lépe, přispívají výrazně více k posílení biodiverzity a působí příznivěji na kvalitu vody, půdy i ovzduší.

Ekonomická výkonnost vychází u obou skupin farem srovnatelná, s výjimkou kvality výrobků (výhoda bio certifikace).

Kvalita života je na farmách hodnocena jako střední až vysoká, i přes nižší mzdy v zemědělství a vyšší počet odpracovaných hodin, a to díky vysokým pracovním standardům a dostupné mechanizaci usnadňující lidskou práci.

Kvalita řízení je v obou skupinách farem slabá. Farmy obvykle nemají písemné závazky, jako je poslání nebo budoucí plány řízení, ani nehodnotí systematicky zlepšení směrem k udržitelnosti.

Nástroj SMART hodnotí 4 dimenze: kvalitu řízení, environmentální integritu, ekonomickou odolnost a společenskou prosperitu. Dosažení udržitelnosti je hodnoceno v rámci 21 témat / cílů (rozdělených do 58 podtémat) a zobrazeno v barevném schématu s pěti kategoriemi od červené po tmavě zelenou = od 0% (nejhorší) do 100% (nejlepší výsledek).

U **welfare zvířat** dosahují všechny farmy vysokého ratingu díky vysokým standardům chovu zvířat v ČR.

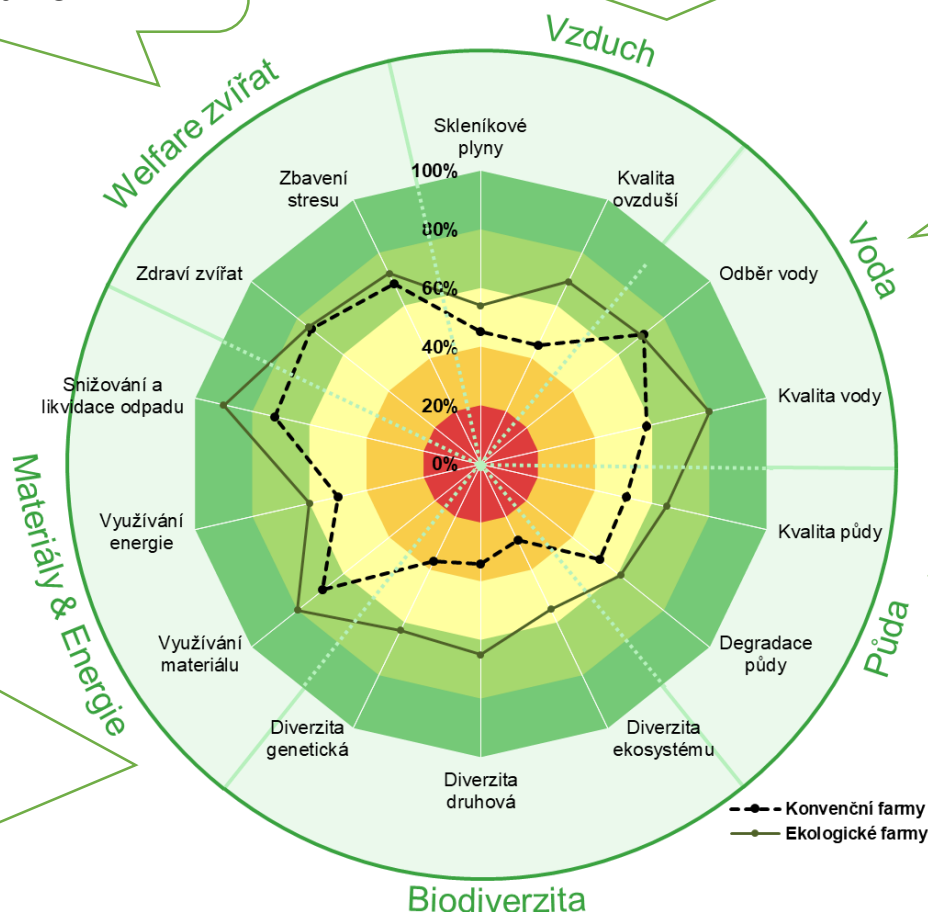
Potenciál zlepšit **emise skleníkových plynů** mají všechny farmy (např. větší využívání obnovitelných zdrojů, snížení energetické náročnosti a dopravy, bezorebné technologie).

Ekofarmy vykazují vyšší skóre **kvality vody** díky omezení minerálních hnojiv a pesticidů.

Ekofarmy dosahují lepších výsledků u **biodiverzity**.

Pozitivní dopad mají odlišné oseední postupy, omezení minerálních hnojiv a pesticidů, vyšší podíl TTP a menší velikost polí (2-6ha ku 10-18ha).

Trojnásobná plocha leguminóz, častější užití podsevů jetele a meziplochin, spolu s omezením pesticidů a hnojiv, má hlavní vliv na vyšší skóre **kvality půdy** ekofarem.

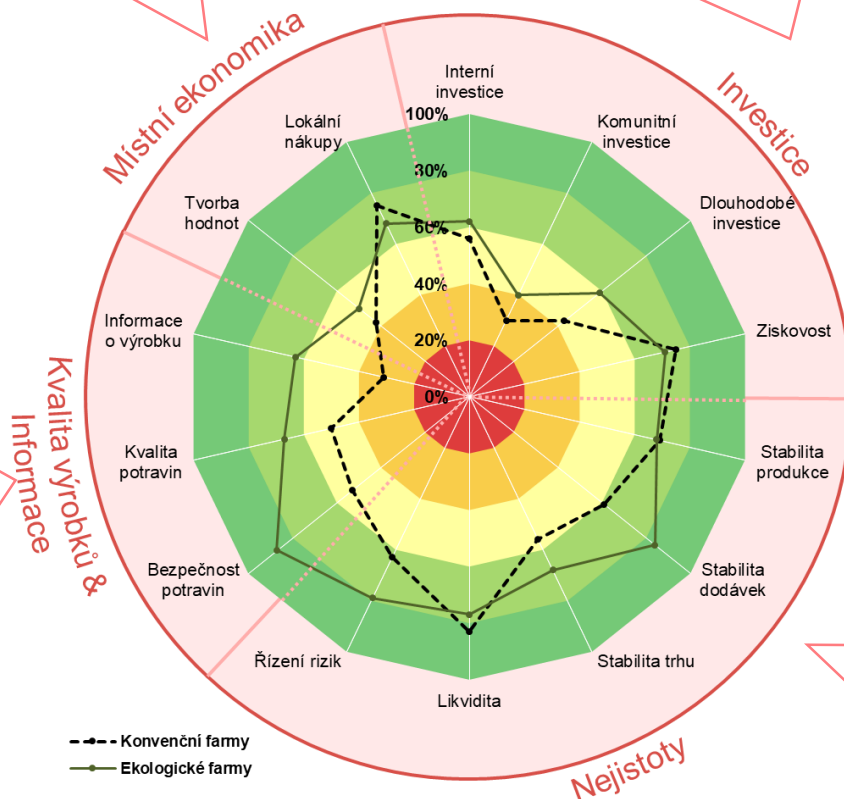
Ačkoliv všechny farmy upřednostňují nákupy od místních dodavatelů, potenciál přispívat **větší přidanou hodnotou místní ekonomice** existuje (např. faremní zpracování, lokální odbyt, nová pracovní místa, učňovská místa).

Všechny farmy se snaží realizovat **investice** (do mechanizace, budov, nákupu půdy). Stranou zatím stojí komunitní investice podporující udržitelný rozvoj společnosti (např. realizace ploch pro biodiverzitu, aktivity k ochraně přírody mimo farmu, specifické projekty pro veřejnost).

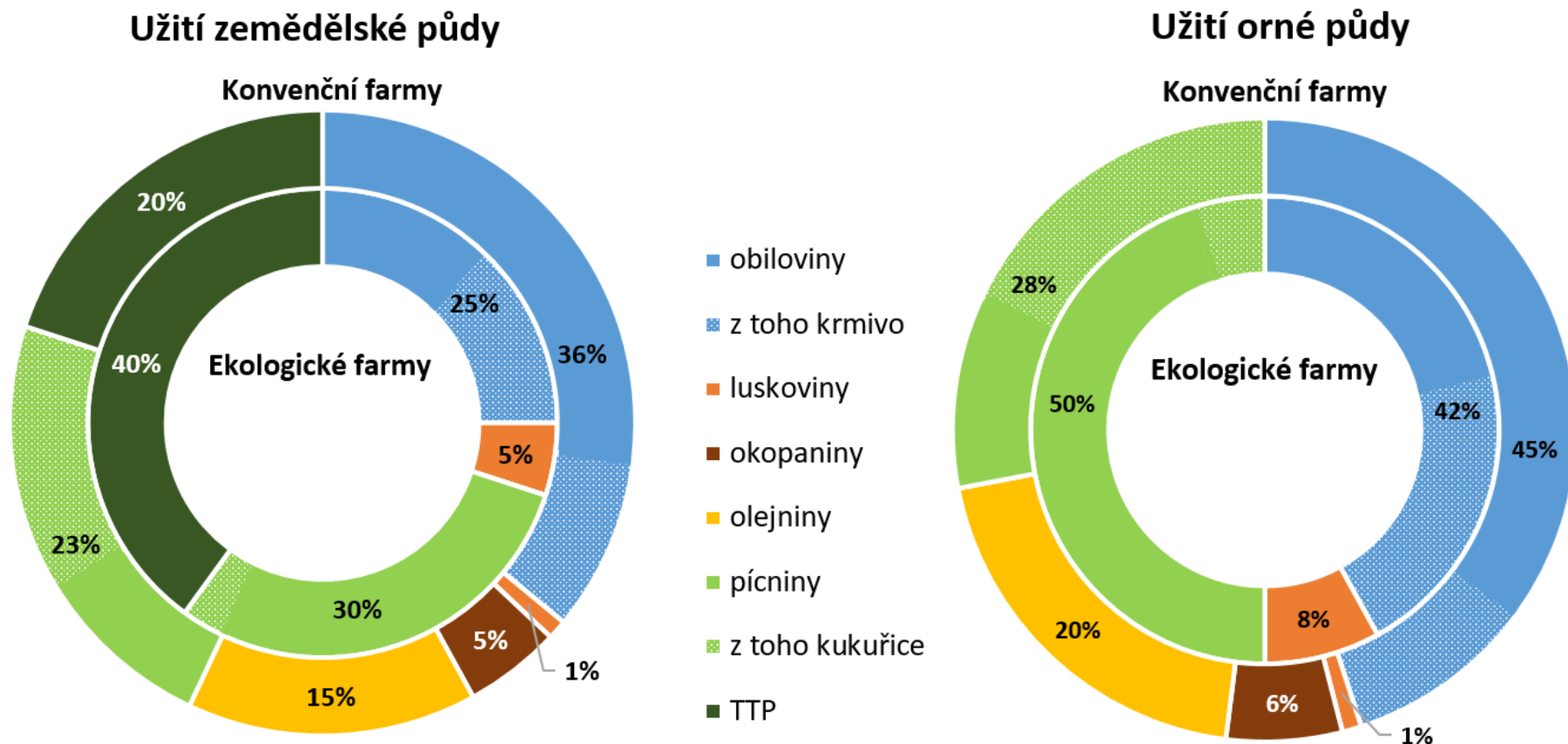
Všechny farmy mají **zisk**. Významnou částí příjmů jsou však dotace. Ekofarmy vykazují mírně vyšší zisk na ha, avšak při nižších investicích (odpisech) a mzdách.

Ekofarmy dosahují **vyšší kvality výrobků** díky certifikaci (vyšší bezpečnost a kvalita biopotravin, dostupné informace o výrobních postupech kupujícím).

Prostor pro **zlepšení efektivity produkce i odbytu** existuje u obou skupin farem. Vyšší stabilita dodávek u ekofarem je daná nižší závislostí na dodavateli vstupů.

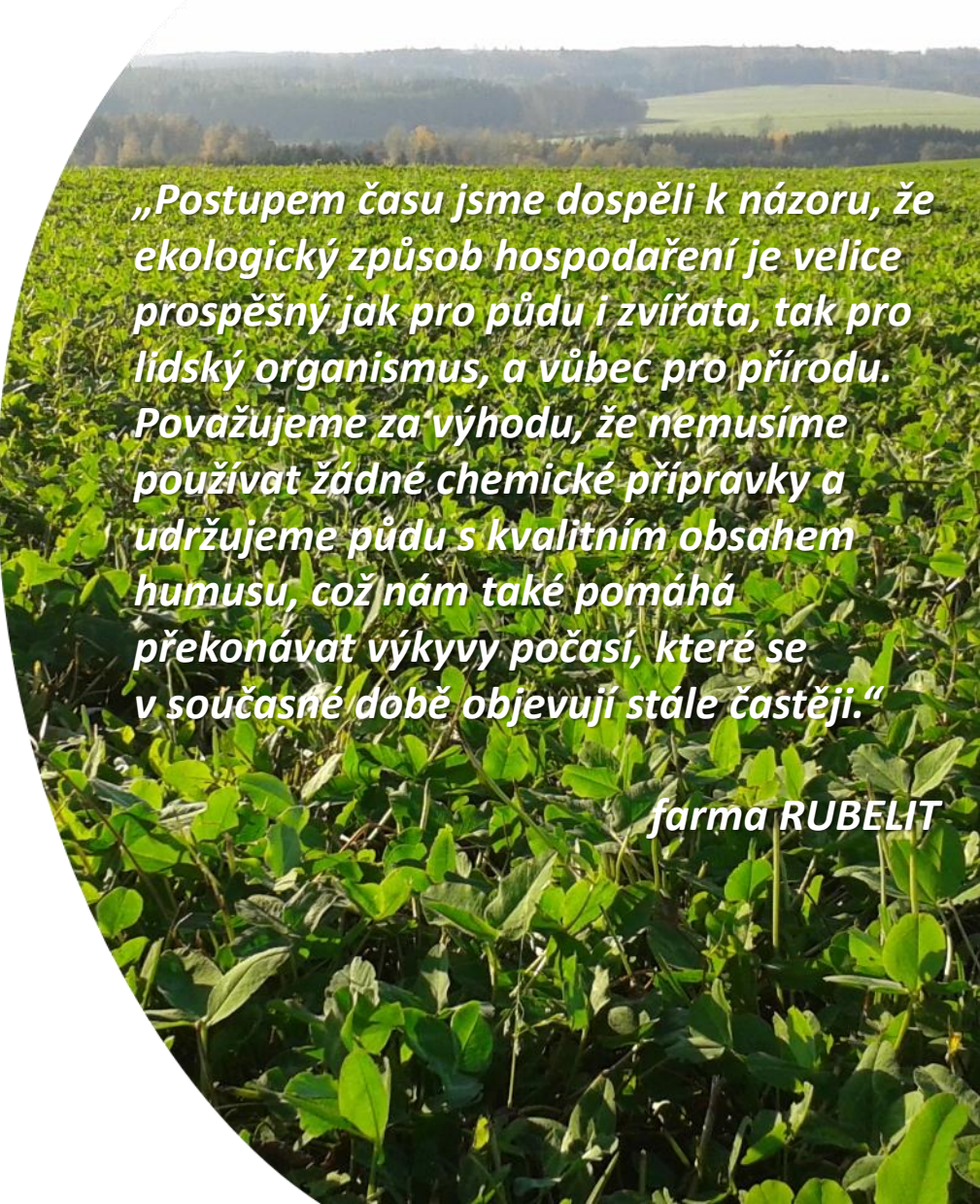
- **dvojnásobné navýšení ploch pícnin** na orné půdě (až 50%), zejména víceletých pícnin (jetelovin) při současném vzdání se pěstování kukuřice
 - **pokles podílu tržních plodin** (obilovin) na 25-30% orné půdy, vzdání se pěstování intenzivních plodin (řepky, brambor...)
 - **rozšíření trvalých travních porostů** (z 20 na 40% výměry farmy)
 - efektivní využívání hnoje, meziplovin a leguminóz k zúrodnění půdy vzhledem k **omezení užití průmyslových hnojiv**
 - víceleté osevní postupy a výběr odolných odrůd vhodných pro EZ vzhledem k **omezení užití pesticidů**
 - užití zemědělské půdy přizpůsobeno **zajištění dostatku vlastních bio krmiv** (*dle EZ pravidel má pocházet min. 60% krmiv z vlastní produkce a min. 50% sušiny v denní krmné dávce z objemných krmiv*)
-
- nízký podíl tržních plodin snižuje produktivitu orné půdy a tím zvyšuje závislost ekofaremu na živočišné produkci, konkrétně odbytu biomléka (tvoří 70 až 90% celkového příjmu). **Důsledkem je vyšší ekonomická zranitelnost!**

Srovnání struktury pěstovaných plodin na celkové zemědělské půdě a jen na orné půdě u průměrné konvenční a ekologické mléčné farmy na Vysočině.

Zdroj dat: vlastní šetření na mléčných farmách na Vysočině

- ✓ Z hlediska životního prostředí ekologické mléčné farmy významně **snížily riziko znečištění půdy a vody** pesticidy, zlepšily půdní život a jeho odolnost vůči degradaci.
- ✓ Mléčné farmy hospodařící ekologicky již více let **potvrzují efekt obnovené úrodnosti půdy**. Produkce na orné půdě se po období přechodu opět zvýšila, v některých letech dokonce nad průměr konvenčního období.
- ✓ Vyšší podíl plodin zlepšujících půdu podporuje organickou hmotu v půdě a tím její schopnost zadržovat vodu. V suchých letech půda dokáže udržet vláhu a dát stabilní výnos, tím se také **zvýšuje celková odolnost farmy**.

„Postupem času jsme dospěli k názoru, že ekologický způsob hospodaření je velice prospěšný jak pro půdu i zvířata, tak pro lidský organismus, a vůbec pro přírodu. Považujeme za výhodu, že nemusíme používat žádné chemické přípravky a udržujeme půdu s kvalitním obsahem humusu, což nám také pomáhá překonávat výkyvy počasí, které se v současné době objevují stále častěji.“

farma RUBELIT

Přechod na ekologické zemědělství je výzvou – identifikovány byly bariéry dlouhodobého fungování mléčných farem v EZ:

Bariéry

Nejistota dlouhodobého odbytu a získání cenové prémie za biomléko (málo rozvinutý bio trh v ČR a zejména dodavatelsko-odběratelské vztahy)

Chybějící nové znalosti a zkušenosti (ekologické zemědělství je náročnější na znalosti, existuje potenciál zvýšení efektivity produkce a odbytu)

Nedostatek pracovních sil (nedostatek pracovníků v malých a středních farmách, nedostatek zkušených a přesvědčených zaměstnanců ve velkých farmách)

Potřeba investic (nové technologie pro údržbu půdy, ustájení zvířat, posklizňová úprava, zpracování aj.)

Složitější logistika (delší vzdálenosti ke zpracovatelům bioproduktů – biomléka, produkce menších objemů)

Omezený přístup k půdě a možnost rozvoje (rostoucí konkurence o půdu - podíl vlastní půdy je 10-20% s průměrným počtem nájemních smluv okolo 450).

Malá společenská poptávka - nedostatek pobídek (tržních, sociálních a politických) motivujících farmy k přechodu na ekologičtější / udržitelnější formy zemědělství

Některé obtíže byly překonány *spoluprací a vzájemným učením (příležitostným)*. Některé farmy začaly *vlastní výrobu* bio mléčných výrobků k zajištění vyšší přidané hodnoty.

Nejistotu cenové prémie za biomléko řešili zemědělci vytvořením *odbytového družstva* a prodejem biomléka do Německa. Ekonomika ekofarem se zlepšila, nicméně po několika letech byla spolupráce ukončena a družstvo opět čelí nejistotě na trhu a nízkým premiím.

V rámci konzultací byly navrženy **3 „přechodové“ strategie** k překonání identifikovaných překážek a posílení životaschopnosti mléčných ekofarem:

Sdílení zkušeností mezi farmami

(najmutí poradce pro skupinové učení, formalizované sdílení znalostí k posílení efektivity produkce)

Zapojení dalších aktérů

(spolupráce s výrobci, obchodníky, samosprávou, spotřebiteli v celém potravinovém systému k řešení odbytu)

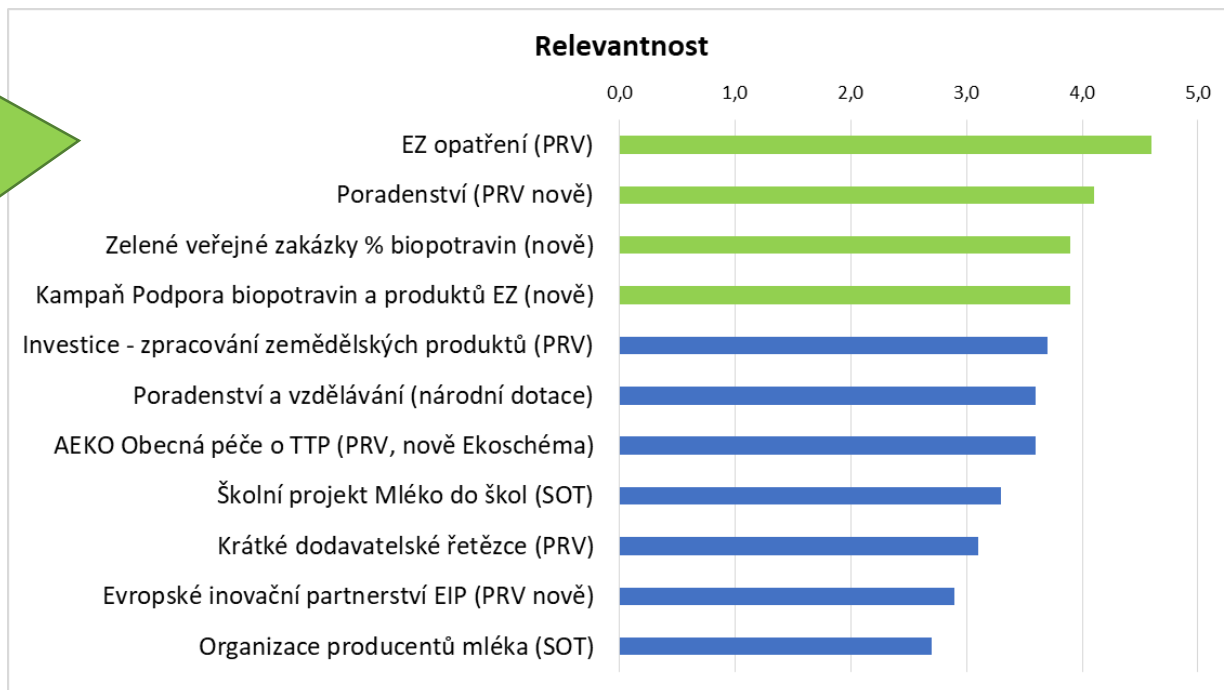
Zajištění vyšší přidané hodnoty

(budování vlastního zpracování a spolupráce při prodeji u jednotlivých farem nebo za družstvo jako celek)

Hodnoceno bylo 11 tržních a politických nástrojů majících potenciál podpořit navržené strategie a ekologický způsob hospodaření.

Prioritním opatřením byla zvolena **podpora EZ**, následovaná podporou **Poradenství**. Relevantní byly také nástroje na podporu poptávky: **Zelené veřejné zakázky** a **Kampaň BIO**. Opatření, která naopak aktéři nepovažovali za významná jsou Organizace producentů mléka a EIP.

Většina klíčových nástrojů přitom dosáhla největších rozdílů mezi relevancí a výkonem, což ukazuje na velký potenciál zlepšení jejich implementace.

Největší potenciál podpořit provádění navržených strategií a řešit dilema případové studie mají dle aktérů, spolu s opatřením EZ, dva nástroje:

Podpora poradenství (cílené na ekologické zemědělství)

Zelené veřejné zakázky (požadavek nákupu určitého % biopotravin)

Kromě ***správné implementace*** závisí úspěšné využití vybraných podpůrných nástrojů na ***spolupráci farem***, v případě veřejných zakázek ***i dalších aktérů v potravinovém systému.***

„Spolupráce mezi zemědělci posílí společný odbyt, zefektivní sdílení znalostí o účinných výrobních metodách a také umožní rozšíření spolupráce s dalšími aktéry v hodnotovém řetězci, a tím zlepší postavení na trhu.“

Jak na spolupráci?

provádění strategií může být pro jednu farmu obtížné a nákladné - spolupráce je potřeba

ochota ke spolupráci je nízká - přitom historie družstevnictví je v ČR jednou z nejstarších

stávající tržní a politické nástroje spolupráci podporují nepřímo - je předpokladem jejich úspěšného provádění

dle aktérů není zaveden vhodný nástroj mířící na podporu spolupráce

uznání hodnoty spolupráce roste a s tím i schopnost aktérů spolupracovat

diskutované strategie a pobídky označeny za příliš ambiciózní, realizovatelné až v daleké budoucnosti

Je zapotřebí většího přenosu znalostí a zkušeností

Zemědělci jsou ti, kteří přímo rozhodují o přijetí agroekologických postupů. Potřebují informace a specifické rady, jak lépe hospodařit šetrněji k životnímu prostředí a současně dosahovat dobrých ekonomických výsledků.

Je zapotřebí zapojení aktérů celého potravinového systému, stimulované konkrétními pobídkami

Nezemědělské subjekty mají velmi důležitou roli v rozvoji udržitelného zemědělství (např. certifikace, osvětové kampaně, zelené veřejné zakázky, cenová politika pro biopotraviny).

Je zapotřebí investovat úsilí do spolupráce a budování kapacit k usnadnění provádění nezbytných změn

Podpora místních iniciativ / aktérů na lokální úrovni je klíčová ke spuštění aktivit a realizaci změn.

Podklady a materiály zpracované v rámci projektu UNISECO jsou k dispozici na webu projektu [UNISECO](#) nebo webu [Bioinstitutu](#).

- Letáček o projektu / Video k projektu na YouTube (základní info)
- Zacílení na půdu a vodu s ohledem na případovou studii
- Zastoupení ekologického zemědělství v Kraji Vysočina
- Analýza produkce a situace na trhu biomedika
- Výsledky analýzy MCA (multikriteriální hodnocení politických a tržních nástrojů)
- Shrnutí průběhu řešení a výstupů případové studie v ČR (tato prezentace a online Story mapa)

Další podklady ze setkání a konzultací, výsledky analýz jsou k dispozici na vyžádání u koordinátorky projektu.

Velké poděkování všem zapojeným aktérům spolupracujícím na řešení případové studie v ČR v rámci projektu UNISECO.

Porozumění a zlepšení udržitelnosti agroekologických zemědělských systémů v EU

Setkání k návrhu přechodových strategií, červenec 2020

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement N° 773901.